

Peter
Handke

**KRATKO
PISMO
ZA DUGI
RASTANAK**

Preveo s nemačkog
Žarko Radaković

■ Laguna ■

Naslov originala

Peter Handke

DER KURZE BRIEF ZUM LANGEN ABSCHIED

Copyright © Suhrkamp Verlag Frankfurt am Main 1972
All rights reserved by and controlled through Suhrkamp
Verlag Berlin.

Translation copyright © za srpsko izdanje 2020, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

„Jednom, kad su nekog toplog, ali tmurnog jutra izašli pred kapiju, Ifland je rekao da bi to moglo da bude pogodno vreme za odlazak – i vreme kao da jeste bilo potaman za putovanje, nebo tik iznad tla, predmeti tako tamni kao da je pažnju samo trebalo prikačiti za cestu kojom se htelo ići.“

Karl Filip Moric, *Anton Rajzer*

1.

KRATKO PISMO

Džeferson strit je tiha ulica u Providensu. Zaobilazi poslovne četvrti i tek na jugu grada, tamo gde se u međuvremenu zove Norvič strit, uliva se u izlaznicu za Njujork. Tu i tamo se Džeferson strit širi u malene trgovce sa stablima bukvi i javora. Na jednom od tih trgova, na Skveru Vejlend, nalazi se poveća zgrada u stilu engleskih letnjikovaca, hotel *VEJLEND MENOR*. Kada sam krajem aprila stigao tamo, portir je iz pretinca za ključeve izvadio ključ i jedno pismo, uručio mi ih je oboje. Još ispred otvorenog lifta, u kome je liftboj već čekao, otvorio sam koverat koji jedva da je i bio zalepljen. Pismo je bilo kratko, glasilo je: „U Njujorku sam. Ujedno te molim da me ne tražiš, ne bi bilo dobro da me pronađeš.“

Otkako znam za sebe, kao da sam rođen da se grozim i užasavam. Cepanice, rasute na sve strane, tiho obasjane suncem, ležale su napolju u dvorištu, pošto sam bio unet u kuću pred napad američkih bombardera. Kapljice krvi svetlucale su na kapijskim stepenicama postrance, tamo su

o vikendu klali zečeve. Jednog sumraka, utoliko strašnijeg jer još nije prešao u noć, bauljao sam, smešno klateći šakama, duž šume već utonule u sebe, a iz nje su svetlucali još samo lišajevi na prednjim stablima drveća i, pošto se zaustavih, dozivao sam nekog, stidljivo tiho, a onda, konačno, kad od užasa nisam više mogao ni da se stidim, zaurlah iz dna duše, u pravcu šume, za nekim koga sam voleo i koji je ujutru otišao u šumu i još se iz nje nije vratio, i opet je, raštrkano po dvorištu, pa i na ogradnom zidu, ležalo suncem obasjano svetlucavo perje pobjegle živine.

Ušao sam u lift, a kad je stari crnac pritom rekao da treba da pazim kako koračam, spotakao sam se preko malo uzdignute ivice poda kabine. Crnac je šakom zatvorio vrata lifta, pa je ispred njih još navukao rešetku; polugom je onda pokrenuo lift.

Pored lifta za prevoz ljudi mora da se nalazio i teretni, jer dok smo se lagano peli, čulo se odatle neko zvečanje, kao od šolja poređanih jedna na drugu, a sve vreme vožnje ostalo je to tako. Podigao sam pogled sa pisma i posmatrao liftboja koji je pognute glave stajao za polugom u tamnom uglu ne pogledavši me nijedanput. Samo je njegova bela kragna svetlucala ispod tamnoplave uniforme... Najedanput sam, kao što mi se često dešava kad sam sa drugima u nekoj prostoriji a neko vreme niko ne govori, bio ubeđen da će crnac u sledećem trenutku poludeti i sjuriti se na mene. Izvukoh iz kaputa novine, kupio sam ih još jutros pred polazak u Boston, i, pokazujući naslov, pokušao sam da objasnim liftboju da mi, zbog povećanja vrednosti nekih evropskih valuta u odnosu na dolar, nije preostalo ništa drugo nego da potrošim sav svoj novac koji sam promenio za to putovanje jer bih pri promeni novca

natrag u Evropi dobio za njega mnogo manje. Liftboj je kao odgovor pokazao na štos novina ispod klupe, na kome su odozgo ležali novčići koje je on dobio za već prodate novine, i klimnuo mi je glavom: na stranicama primeraka *Providens tribjuna* ispod klupe stajali su isti naslovi kao i u mom primerku *Boston glouba*.

Uz olakšanje zato što me je liftboj oslovio, potražih u džepu od pantalona novčanicu koju bih mu tutnuo čim bude spustio kofer u sobu. U sobi sam onda neočekivano držao u šaci novčanicu od deset dolara. Prebacio sam je u drugu šaku i tražio sam, a da i nisam pritom iz džepa izvukao štos novčanica, monetu od jednog dolara. Napi-pao sam jednu novčanicu i pružio je liftboju direktno iz džepa. Bila je to novčanica od pet dolara i crnac je preko nje odmah sklopio šaku. „Nisam ovde dovoljno dugo“, rekao sam glasno pošto sam ostao sam. U kupatilo sam ušao u kaputu, gledao sam više u ogledalo nego u samog sebe. Onda sam pozadi na kaputu ugledao nekoliko dlaka; i rekao sam: „U tom autobusu mora da mi je opadala kosa.“ Čudeći se, seo sam na ivicu kade, a onda sam, prvi put od detinjstva, počeo opet da govorim sam sa sobom. Ali dok je dete govorilo glasno pre da bi glumilo društvo, ovde, gde sam hteo da posmatram a ne da učestvujem, nisam sebi mogao da objasnim svoj razgovor sa sobom. Morao sam da se zakikoćem; i udario sam, konačno, kao iz neke oholosti, pesnicom sebe u glavu, tako da sam takoreći skliznuo u kađu.

Dno kade bilo je skroz-naskroz obloženo svetlim prugama koje su nalikovale flasterima; i trebalo je da spreče da se okliznem. Između izgleda tog flastera i misli na razgovore samog sa sobom uspostavio se odmah sklad,

bio je toliko neshvatljiv da sam prestao da se kikoćem i vratio sam se u sobu.

Ispred prozora koji je gledao na prostranu zelenu površinu sa malenim kućama uzdizale su se visoke breze. Lišće na drveću bilo je još sićušno, te je sunce kroz njega prosijavalo. Podigoh otvor na prozoru, privukoh naslonjaču i sedoh; noge sam podigao na radijator, od jutros još malko topao. Naslonjača je bila na točkovima, te sam se na njima pomerao tamo-amo gledajući u koverat pisma. Bio je to svetloplavi hotelski koverat; na zadnjoj stranici otisak: „Delmonico's, Park Avenue at Fifty-ninth Street, New York“. Pečat na prednjoj strani je, međutim, glasio: „Philadelphia, Pa.“; pismo je tamo bilo predato još pre pet dana. „Po podne“, rekao sam glasno, pošto sam na pečatu uočio slova „p. m.“.

„Otkud joj novac za putovanje?“, pitao sam se. „Mora da je imala mnogo novca kod sebe, soba tamo košta sigurno trideset dolara.“ Poznavao sam *DELMONIKO* pre svega iz mjuzikla: ljudi sa sela bi sa ulice plešući ulazili unutra i nespretno obedovali u zasebnim ložama. „Opet, sa novcem ona nije da baš ume, ni u kom slučaju kao drugi. Nikad se nije oslobodila one detinje želje za razmenom, te je novac za nju ostao stvarno samo sredstvo trampe. Iznad svega se raduje onome što se lako može potrošiti ili trampiti, a u novcu ona nalazi i jedno i drugo, i potrošnju i trampu.“ Gledao sam uokolo, najdalje moguće; i posmatrao sam jednu crkvu, bila je, u magli od neke fabrike pamuka, kao još udaljenija; sudeći prema planu grada, to je trebalo da bude baptistička crkva. „Pismo je putovalo veoma dugo“, rekao sam. „Možda u međuvremenu nije više živa?“ Na

nekom stenovitom uzvišenju sam jednom predveče tražio majku. Povremeno je bivala tužna, i mislio sam da se, ako se nije odatle bacila, jednostavno samo spustila dole. Stajao sam na hridini i gledao dole u mesto gde je već počelo da se smrkava. Nisam video ništa posebno, ali nekoliko žena stajalo je zajedno, odloživši cegere, delovale su kao užasnute, a prišao im je još neko, pa je to mene gore na steni navelo da opet krenem da pogledom tražim pocepanu odeću na tlu. Nisam više mogao ni da zinem, vazduh mi je nanosio bol; sve se u meni od straha grčilo. Onda su se dole upalila svetla, a nekim automobilima su već bili upaljeni farovi. Gore na steni bilo je sasvim tiho, samo su još zrikali zrikavci. Bivao sam sve teži. Na benzinskoj pumpi na ulazu u mesto upalila su se svetla. Ipak je još bio dan! Ljudi na ulici su hodali brže. Dok sam ja gore na steni malim koracima išao tamo-amo, posmatrao sam kako se dole neko kretao veoma sporo, i prepoznao sam majku, u poslednje vreme je bila spora u svemu. Nije ona ni ulicu prelazila kao inače, nego po dugoj dijagonali.

Dokotrljao sam se u stolici do ormarića; i povezao sam se telefonom sa hotelom *Delmoniko* u Njujorku. Tek kad sam naveo Juditino devojачko prezime, pronašli su je na spisku. Otputovala je pre pet dana, ne ostavivši sledeću adresu; u svojoj sobi je, rečeno je, ostavila foto-aparat: da li da ga pošalju na njenu adresu u Evropi? Odgovorio sam da ću sutra doputovati u Njujork i lično uzeti aparat. „Da“, ponovio sam, pošto sam spustio slušalicu, „ja sam suprug“. Da ne bih opet morao da se zakikoćem, dokotrljao sam se brzo natrag do prozora.

Sedeći sam svukao kaput i prelistao čekove uzete još u Austriji umesto novca jer mnogo se govorilo o pljačkama.

Službenik u banci mi je, doduše, obećao da će mi vratiti novac po istom kursu, ali sadašnji kurs novca bi ga odvratio od njegovog obećanja. „Kako da ovde potrošim svih tri hiljade dolara?“, pitao sam se. Najedanput sam odlučio da sa novcem, koji sam u tako velikoj količini promenio samo iz ćefa, živim u što većoj dokolici, ne misleći ni na šta. Još jedanput sam pozvao hotel *Delmoniko* i za sledeći dan rezervisao sobu. Pošto tamo nije bilo nijedne slobodne sobe, zamolio sam portira da mi rezerviše jednu u hotelu *VOLDORF ASTORIJA*; ali odustao sam od toga i, misleći na F. Skota Ficdžeralda, koji je često tamo boravio i čije sam knjige upravo čitao, zamolio za sobu u hotelu *ALGONKIN* u Četrdeset četvrtoj ulici. Tamo je bila slobodna još jedna.

Onda mi, dok sam punio kadu, pade na pamet da je Judita morala uzeti sa mog računa ostatak novca. „Nisam smeo da joj dam punomoć“, rekoh, a da mi to, dakako, nije smetalo; čak me je oraspoložilo jer bio sam radoznao šta će se dalje desiti, ali samo na trenutak jer kad sam je poslednji put video, jednog popodneva, ispružena je ležala na svom krevetu; i već nije htela da razgovara; i gledala me je tako da sam se prilazeći joj zaustavio jer nisam više mogao da joj pomognem.

Seo sam u kadu i čitao do kraja *Velikog Getsbija* F. Skota Ficdžeralda. Bila je to ljubavna priča, u njoj jedan muškarac kupuje kuću u nekom zalivu samo da bi svake večeri gledao kako se u kući na drugoj strani zaliva, gde voljena žena živi sa drugim muškarcem, pale svetla. Koliko god da je veliki Getsbi bio opsednut svojim osećanjima, toliko je on ipak bio stidljiv; žena je pak, kako joj je ljubav bivala uočljivija i bestidnija, pokazivala sve veći kukavičluk.

„Da“, rekao sam: „u neku ruku jesam stidljiv, ali sam, opet, što se tiče mojih osećanja prema Juditi, kukavica. Uvek sam se ustezao da pred njom otkrijem dušu. Sve mi je jasnije da je ta moja sklonost stidljivosti, za koju sam se uvek hvatao jer verovao sam kako mi ona pomaže da ne trpim baš sve, bila neka vrsta slobode kao mere mog osećanja ljubavi. Veliki Getsbi je bio stidljiv samo u formama izražavanja svoje opsesivne ljubavi. Bio je učtiv. Tako učtiv i beskrupulozan kao on želim da budem i ja, ako za to nije prekasno.“

Ispustio sam vodu iz kade još dok sam sedeo. Voda je samo sporo oticala, i dok sam zatvorenih očiju tako sedeo zavaljen, kao da sam, sa laganim povlačenjem vode, postepeno bivao sve manji, te sam na kraju i nestao. Tek kad mi je postalo hladno, jer ležao sam bez vode u kadi, opet sam osetio sebe, i ustao sam. Obrisao sam se gledajući dole u svoje telo. Uzeo sam svoj ud, najpre preko peškira, a onda golom šakom, i počeo sam, dok sam tako stajao, da onanišem. Trajalo je to veoma dugo, pokatkad bih otvorio oči i pogledao u mlečno staklo prozora kupatila kroz koje su se senke listova breza pokretale tamo-amo. Kada je seme konačno izašlo, klecnula su mi kolena. Onda sam se oprao, tušem očistio kadu, pa se obukao.

Neko vreme sam ležao na krevetu nesposoban da mislim na bilo šta. U jednom trenutku je to bilo bolno, a onda mi je postalo prijatno. Nisam bio pospan, ali bez ijedne misli u glavi. Sa neke udaljenosti od prozora čuo sam povremeno šum, kao pucanje i praskanje ujedno, na to i povike i vrisku studenata koji su na terenu Univerziteta Braun igrali bejzbol.

Podigao sam se, oprao sam još par sokni hotelskim sapunom i pešice sišao u predvorje hotela. Liftboj je sedeo na hoklici pored lifta, glave oslonjene u šake. Izadoh napolje, bilo je veče, na trgu su taksisti međusobno razgovarali pored svojih vozila, obraćali su se i meni dok sam prolazio. Kad sam se već bio udaljio, primetih da mi je bezvoljnost da im odgovorim, pa i najmanjim gestom, naknadno činila zadovoljstvo.

„Sada sam drugi dan u Americi“, rekoh i siđoh sa trotara na kolovoz, pa se opet popeh na trotoar: „Da li sam se već promenio?“ Onda se nehotice osvrnuh preko ramena, a potom pogledah na ručni časovnik. Kao ponekad, kad me nešto što sam čitao učini pomamnim da to odmah i sam doživim, pozivao me je sada i veliki Getsbi da se smesta promenim. Potreba da postanem drugačiji nego što jesam postala je nenadno telesna, poput nagona. Razmišljao sam kako da osećanja koja mi je veliki Getsbi učinio mogućim pokažem i primenim u svom okruženju. Bila su to osećanja srdačnosti, pažljivosti, kreposti i sreće, i slutio sam da bi mogla da zauvek potisnu moju sklonost da se užasavam i da paničim. Samo da primenim ta osećanja i nikad više neću venuti osećajući strah! Ali gde je bilo to okruženje u kome bih konačno pokazao da mogu da budem drugačiji? Starog okruženja nije više bilo; ovde, u tom stranom okruženju, da budem nešto više od nekog ko je samo koristio javna sredstva, ko je samo išao ulicama, vozio se autobusima, stanovao po hotelima, sedeo na barskim stolicama, tako nešto nisam još bio u stanju. A nisam ni želeo da budem nešto više jer onda bih morao nekog da glumim. Mislio sam da sam se bio oslobodio one potrebe da se svuda razmećem ne bih li bio udostojen

pažnjom drugih. Ipak: koliko god da sam sebe gonio da privučem pažnju okruženja i da se prema njemu otvorim, tako sam sada brzo izbegavao svakoga ko mi je išao u susret trotoarom jer mi lice nekog drugog nije bilo po volji; i osećao sam gađenje prema svemu što nisam bio ja sâm. Premda sam u jednom trenutku, dok sam dalje išao Ulicom Džeferson, nehotice pomislio na Juditu koju sam, time što sam ispustio dah i potrčao nekoliko koraka, opet oterao iz misli, osećajući kako mi je u svesti ipak pusto, a sve do kolena me je obuzimala i vrelina od nekog besa koji se preobraćao takoreći u želju za ubijanjem jer nisam mogao da ga usmerim ni na sebe ni na nekog drugog.

Prolazio sam nekim sporednim ulicama. Ulično osvetljenje bilo je već upaljeno, a nebo kao da beše veoma plavo. Trava ispod drveća isijavala je odsjaj sunca na zalasku. Sa žbunja u baštama ispred kuća na tle su kapale latice cvetova. U drugoj ulici je neko zalupio vrata velikog američkog vozila. Vratio sam se u Ulicu Džeferson i u snek-baru u kome nije bilo alkoholnih pića popio sam džindžer. Čekao sam da se u čaši istope dve kocke leda, popio sam onda i vodu; bila je gorka, prijala je posle slatkog džindžera. Na zidu pored svakog stola nalazila se kutijica, na njoj si mogao da pritiskom na dugme pokreneš ploču iz muzičke kutije, a da i nisi morao da ustaneš. Ubacih novčić od četvrt dolara i izabrah *Sitting On The Dock Of The Bay* Otisa Redinga. Pritom sam mislio na velikog Getsbija i osećao sam se samouverenim kao još nikad: sve dok više nisam osećao sebe. Pošlo bi mi za rukom da učinim mnogo toga drugačijim, pomislio sam. Niko me ne bi prepoznao! Naručih hamburger i koka-kolu. Obuze

me umor i zevnuh. Onda, usred zevanja, obrazovala se u meni praznina, ispunila se slikom najcrnjeg šiblja, i kao vraćajući se na prethodno, opet pomislih da Judita nije živa. Slika šiblja je još više potamnela, kao da sam gledao u dodatnu pomrčinu ispred vrata snek-bara, a moja užasnutost beše tako jaka da sam se nenadno opet preobratio u stvar. Nisam više mogao da jedem, samo sam i dalje ispijao male gutljaje. Naručih još jednu čašu koka-kole i ostadoh da sedim uznemirenih otkucaja srca.

Ta užasnutost i potreba da što pre postanem drugačiji, te da se oslobodim užasa, učinili su me nestrljivim. Vreme mi je proticalo tako sporo da sam opet pogledao na ručni časovnik. Uspostavilo se ono dobro poznato histerično osećanje za vreme. Pre više godina video sam jednu debelu ženu kako se kupala u moru, i pogledavao sam u nju svakih deset minuta jer sam verovao da će u međuvremenu morati da oslabi. Sada, u snek-baru, gledao sam uvek ponovo u muškarca sa okrastalom ranom na čelu jer želeo sam da znam da li se ta rana sad konačno zacelila.

Judita nije imala osećaj za vreme, pomislio sam. Nije, doduše, zaboravljala dogovore, ali je svaki put zakašnjavala, kao žene u vicevima. Jednostavno nije osećala kada je za nešto došlo vreme. Retko je znala koji je dan. Uvek kad bih joj ukazao na vreme, uplašila bi se; dok sam ja pak svakog časa prilazio telefonu da čujem koje je tačno vreme. Svaki put bi se trgla: „Oh, zar je već tako kasno!“ Nikad nije rekla: „Ah, još je rano!“ Nije bila u stanju da misli da bi već jednom moglo da bude vreme za nešto. Rekao sam joj: „Možda je to zato što si se od detinjstva prečesto selila i živela na mnogim mestima. Znaš, doduše, uvek gde si ranije bila, ali nikad ne znaš *kada*. Imaš više

osećaja za prostor od mene, ja često zalutam. Ili je to zato što si veoma rano bila zaposlena i imala određeno radno vreme? Ali, zapravo, siguran sam da ti ne poseduješ osećaj za vreme jednostavno zato što nemaš ni osećaj za drugog.“ Odgovorila je: „Ne, to nije tačno, ja samo nemam osećaje za sebe.“ – „Sem toga, nemaš osećaj za novac“, rekao sam, a ona je odgovorila: „Ne, nemam osećaj za brojeve.“ – „A i tvoj osećaj za prostor samo mi pomuti mozak“, rekao sam dalje: „Kad prilaziš kući sa druge strane ulice, ti kažeš da ideš *dole*; iako smo već odavno ispred kuće, a automobil je još uvek *napolju*; a kad voziš *dole* u grad, ti voziš *gore* u grad, samo zato što ulica vodi ka severu.“

Pritom taj moj preterani osećaj za vreme, pomišljam sada, znači možda: preteran osećaj mene samog, i ometa me u nameri da budem neusiljen i pažljiv.

Ustadoh, ta sećanja behu baš smešna. Jednostavno, da sa računom tupo odem do blagajne i da bez reči pružim novčanicu, baš mi je to odgovaralo u tom trenutku. A i da takoreći ne promenim svoje držanje, baš mi je to godilo. Žestoko, onda i smešno, gađenje prema svim pojmovima, definicijama i apstrakcijama, o kojima sam upravo mislio, osetio sam na izlazu i zaustavio sam se zakratko. Pokušao sam da podrignem; koka-kola mi je pomogla. Napolju, student kratke kose, bucmast, u bermuda pantalonama, debelih butina, u patikama, išao mi je u susret i pogledao sam ga prestravljeno, preneražen pri pomisli da bi nekada neko mogao da se usudi da kaže nešto uopšteno o toj pojedinačnoj figuri, da bi ga neko učinio tipičnim i predstavnikom nečeg drugog. Nehotice sam rekao: „Helou!“ i pogledao sam ga bez ustezanja, a on mi je otpozdravio. Njegov izgled je bio slika, nenadno oživljena, i znao sam

sada zašto sam već neko vreme hteo da čitam samo još povesti o pojedinačnim ljudima. A ta žena upravo na kasi snek-bara! Imala je blajhanu kosu, videli su se crni pramenovi u korenu, a pored nje se nalazila mala američka zastava. I? Ništa više. U sećanju mi je sada njeno lice čak zablistalo, i postalo je nedodirljivo, kao na slici svetice. Osvrnuo sam se još jedanput prema debelom studentu: na leđima na njegovoj košulji bila je slika Ala Vilsona, pevača grupe *Canned Heat*. Vilson je bio nizak, debeljuškast mladić. Imao je bubuljice, videle su se i na televiziji, i nosio je naočare. Pre nekoliko meseci je, ispred svoje kuće u Kanjonu Lorel kod Los Anđelesa, pronađen mrtav u vreći za spavanje. Nežnim visokim glasom pevao je *On The Road Again* i *Going Up The Country*. Za razliku od Džimija Hendriksa ili Dženis Džoplin, prema kojima sam, kao i inače prema rok muzici, sve više bivao ravnodušan, njegova smrt me je još uvek pogađala, a njegov kratak život mi je, jer sam verovao da sam ga shvatio, često nanosio bol u trzavim mislima u polusnu. Dve rečenice su mi pale na pamet, i iznova sam pokušavao da ih se setim, na povratku u hotel:

„I say goodbye to Colorado –
it’s so nice to walk in California.“

U hotelu se u suterenu pored frizerskog salona nalazio bar u kome sam onda u polumraku za jednim stolom jeo čips; uz to sam pio tekilu, a barmenka je s vremena na vreme prilazila sa novom kesicom čipsa i ispraznila bi je u tanjir. Za susednim stolom su sedela dva muškarca, slušao sam njihov razgovor i shvatio da su to bili poslovni ljudi iz

susednog grada Fol Rivera. Barmenka je sela za njihov sto i posmatrao sam njih troje pažljivo, ali ne i radoznalo. Sto je bio premali za sve njih sa svim tim praznim čašama za viski koje barmenka možda namerno nije sklonila; igrali su neku igru bacanja kockica, a pritom su kockice bile ređane kao karte u pokeru. Bilo je, inače, već gotovo tiho u barskoj prostoriji, samo se sa šanka jedva čuo šum malog ventilatora, a čulo se i kuckanje kad bi kockice udarile o staklo čaša; s vremena na vreme zašuštala bi magnetofonska traka iza šanka, upravo premotavana. Primetio sam kako sam postepeno bez napora opažao okolinu.

Barmenka mi je mahnula da se premestim za njihov sto, ali pridružio sam im se tek pošto je jedan od poslovnih ljudi primakao slobodnu stolicu i pokazao na nju. Najpre sam samo gledao a onda i odigrao sa njima jednu partiju, ali hteo sam da prekinem jer mi je kockica stalno padala sa stola. Naručih još jednu meksičku rakiju i barmenka je donela bocu, a iza šanka je uključila magnetofon. Za stolom, posula je preko nadlanice malo soli, polizala je, pritom je nekoliko zrna palo na sto, i gucnula rakiju iz moje čaše. Na boci je bila slika agave usred pustinje, usred blistavožutog peska; sa magnetofona se čula vestern muzika: muški hor pevao je pesmu američke konjice, zatim je usledilo instrumentalno muziciranje bez pevanja, iz koga se sve više gubila truba, da bi se na kraju tiho čula samo još usna harmonika. Barmenka je ispričala da joj je sin u vojsci, a ja sam joj rekao da bih rado odigrao još jednu partiju.

Pri bacanju kockica desilo mi se onda nešto čudno: bio mi je potreban određeni broj, a kad sam izvrnuo čašu, sve kockice, sem jedne, odmah su se zaustavile; i dok se ta jedna kotrljala između čaša, ugledao sam na njoj željeni broj,

kratko je sevnuo i onda nestao da bi se kockica zaustavila sa pogrešnim brojem odozgo. Taj kratki blesak pravog broja bio je tako ubedljiv da sam to osetio kao da je i stvarno ispao taj broj, ali ne sada, nego u NEKOM DRUGOM VREMENU.

To drugo vreme nije značilo, na primer, budućnost, niti prošlost, u suštini je to bilo DRUGO vreme za razliku od ovog u kome sam inače živeo i u kome sam mislio unapred i unatrag. Ispunjavalo me je osećanje za DRUGO vreme, a u njemu je bio i drugi prostor, za razliku od nekog sada u kome je sve moralo imati drugo značenje, za razliku od toga u mojoj sadašnjoj svesti u kojoj su i osećanja bila drugačija nego sada, a i ja sâm bio sam tada, u jednom trenutku, u stanju u kome se možda nalazila i neživa zemlja pri padanju prvih kapi vode koje, posle hiljadugodišnjih kiša, nisu odmah isparile. To osećanje, koliko god da je trajalo kratko, bilo je, opet, tako oštro i bolno da se nastavilo i posle, u kratkom, koketnom pogledu barmenke, koji sam odmah doživeo ne kao netremičan, ali ni kao zureći, nego samo kao beskonačno širok, beskonačno budan, ujedno beskonačno jenjavajući, sve do cepanja mrežnjače i tihog vriska čežnjivog pogleda neke DRUGE žene u ono DRUGO vreme. Moj život do sada, to još ne bi smelo da bude sve! Pogledah na časovnik, platih i otidoh gore u sobu.

Spavao sam bez snova i čvrsto, ali telo mi je tokom noći prožimalo osećanje željno očekivane sreće. Tek pred jutro je to osećanje prestalo i počeo sam da sanjam, a probudio sam se u neprijatnom raspoloženju. Sokne su visile na radiatoru, a između razmaknutih zavesa otvor je bio nepravilnog oblika. Na zavesi su bile naslikane scene naseljavanja Amerike: ser Volter Roli, pušeci cigaru, u svojoj koloniji

u Virdžiniji; hodočasnici, zbijeni na jedrenjaku *Mejflauer*, iskricali su se u Masačusetsu; Džordž Vašington je slušao Bendžamina Frenklina kako mu čita ustav Sjedinjenih Država; kapetani Luis i Klark streljali su Indijance plemena Crne Noge na putu od Misurija na zapad, sve do ušća reke Kolumbije u Pacifik (jedan od Indijanaca, na crtežu daleko na brežuljku, podizao je još ruku prema puščanoj cevi); a pored bojišta Apomatoks, Abraham Linkoln, nagnut telom unatrag, pružao je ruku jednom crncu.

Razvukao sam zavesu, ali nisam gledao napolje. Sunce je obasjavalo pod i grejalo mi gola stopala. Čitao sam kvekersku Bibliju, uzeo sam je sa noćnog ormarića. I ne tražeći ono mesto sa Juditom i Holofernom, pade mi odmah na pamet povest u kojoj mu je ona u snu odrubila glavu. „Uvek bi mi nekako nagazila stopala“, rekao sam, „ili se preko njih spoticala. Uopšte, ona se stalno saplitala o nešto. Hodala je lako, ljupko, a stalno se saplitala. Skakutala je, plesala i već bi se saplela. Onda je dalje skakala i već je naletela na nekog ko joj je išao u susret, a nešto kasnije se okliznula i ubola se na pletivo koje je uvek nosila sa sobom, iako jedva da je nešto isplela, pa je svaki put morala da sve ponovo ispara.“

„Pritom je ona praktična osoba“, govorio sam dalje u kupatilu dok sam se brijao i u sobi dok sam se oblačio i pakovao: „Umela je da ukucava eksere a da se nijedan ne savije, da trese tepihe, da lepi tapete, da kroji haljine, da teše klupe, da izravna ulubljenje na automobilu, jedino bi se uvek okliznula, saplela, nagazila bi na druge stvari pritom, sve dok nisam više mogao to da gledam. A njeni gestovi! Jedanput je ušla u sobu i htela da isključi gramofon: pritom je stajala ukočena u vratima i samo malko

klimnula glavom u pravcu gramofona. Jedanput se čulo zvono na vratima: bila je brža od mene i videla je pred vratima pismo na otiraču. Pritvorila je vrata, a kad sam ja prišao, ponovo ih je otvorila, pustivši mene da podignem pismo. Ništa pritom nije mislila, ali se meni omakla ruka. Ošamario sam je. Srećom sam bio nespretnan, te je nisam jako udario, pa smo se uskoro opet pomirili.“

Platio sam dole putnim čekom i odvezao se taksijem – ovde u Providensu nisu još bili žuti, nego crni, kao u Engleskoj – do stanice *Grejhaundovih* autobusa.

Za vreme vožnje kroz Novu Englesku imao sam vremena za... šta? – pomislio sam. Izgubio sam uskoro volju da gledam napolje jer sav predeo je kroz obojeno staklo prozora *Grejhaundovih* autobusa delovao tmurno. S vremena na vreme je vožnja bila prekidana na stanicama za plaćanje putarine, a vozač bi kroz prozor autobusa ubacio nekoliko novčića u levak napolju. Kad sam hteo da otvorim prozor, da bih bolje video, neko mi je rekao da bi to izazvalo zbrku na uređaju za automatsko hlađenje, te sam prozor opet zatvorio. Što smo se više približavali Njujorku, to su se umesto slova na reklamama češće pojavljivale slike: ogromni vrčevi piva sa penom koja se iz njih prelivala, boca kečapa velika kao svetionik, slika mlaznjaka iznad oblaka u prirodnoj veličini. Pored mene se jeo kikiriki, otvarale su se konzerve piva, i premda pušenje nije bilo dozvoljeno, cigarete su tajno išle od usta do usta. Jedva da sam podizao pogled, te i nisam mogao da vidim lica ljudi, nego samo to što se činilo. Na podu su ležale ljuste oraha i kikirikija, tu i tamo uvijene u papir od pakovanja guma za žvakanje. Počeo sam da čitam *Zelenog Hajnriha* Gotfrida Kelera.

Otac Hajnriha Lea je umro kad je dete imalo pet godina. Ono se sećalo oca samo još kako je pred njim vadio iz zemlje struk krompira i pokazivao mu krtolu. Pošto je uvek bilo odeveno u zelenu odeću, dete su nazvali Zeleni Hajnrih.

Autobus je vozio putem Brukner ekspresvej kroz deo grada Bronksa, a onda je skrenuo nadesno, prešavši reku Harlem, u deo grada poznat kao Menhetn. Vozio je sporo, ali Park avenijom u Harlemu najbrže moguće, ljudi u autobusu su počeli da fotografišu i snimaju filmove. Bila je subota, crnopusi stanovnici Harlema videli su se pored olupina automobila i ruina u kojima se moglo stanovati samo još u prizemlju. Čitali su novine, neki su igrali na ulici bejzbol, devojčice badminton, uobičajeni natpisi kao HAMBURGERI i PICA izgledali su ovde strano i neprikladno. Autobus je vozio dalje, pored Central parka, i skrenuo je konačno u jednu mračnu autobusku stanicu u blizini Pedesete ulice. Tamo sam se ukrcao u taksi, sada žute boje, odvezao sam se do hotela *Algonkvin*.

Hotel *ALGONKVIN* bio je ne toliko visoka koliko uska zgrada, sa malim sobama; čak i kad sam rezom zatvorio sobna vrata, ostala je pukotina, kao posle čestog cimanja. Na nekim bravama sam video tragove ogrebotina. Ovog puta mi je pošlo za rukom da Japancu, koji mi je nosio kofer gore, odmah tutnem novčanicu od jednog dolara.

Soba je gledala na zadnje dvorište, u kome se izgleda nalazila i kuhinja; jer video sam isparenja iz ventilatora, a čulo se i zvečanje escajga i tanjira. Bilo je veoma hladno u sobi, rashladni uređaj je glasno zujao, a pošto su me tokom dana samo vozikali, počeo sam da zebem, te sam sedeo nepomično na krevetu ne bih li se opet smirio.

Pokušao sam da isključim rashladni uređaj, ali nisam našao prekidač. Pozvao sam dole i rashladni uređaj je bio isključen odatle. Zujanje se prekinulo. U tišini kao da je soba postala veća, i legao sam na krevet. Jeo sam grožđe iz činije na noćnom ormariću, bilo je tu i drugog voća.

Najpre sam pomislio da je grožđe bilo to od čega sam se tako nadimao. Trup se naduvavao, dok su se glava i udovi zbrčkali, ostali su samo životinjski patrljci, ptičja lobanja i riblja peraja. Po sredini me je razdirala neka vrelina, a na krajevima sam se smrzavao. Istaknimo ovde te telesne izdanke! Jedna žila na ruci je pulsirala, kao da je udarala oko sebe; nos je najedanput počeo da gori, kao da se svom snagom u nešto zabio, i tek tada sam primetio da je to opet bio smrtni strah, ne strah od sopstvene smrti, nego neki gotovo ludački strah od nenadne smrti drugog, strah koji je sada, pošto sam se posle duge vožnje iskrcao, postao telesan. Nos se najedanput ohladio, pulsirajuća žila na šaci se najedanput istegla, ugledao sam pred sobom sliku neke doline duboko pod vodom, bez ijednog živog bića.

Pozvao sam telefonom hotel u Providensu i pitao da li je za mene bilo poruke; nije je bilo. Naveo sam adresu svog hotela u Njujorku, a i, listajući pritom svoj turistički vodič, naveo, onako, sledeću adresu na koju mi se može slati pošta, hotel u Filadelfiji, hotel *BARKLI* na Skveru Ritenhaus. Onda sam za sledeći dan rezervisao sobu u hotelu *BARKLI*. Još jedanput sam pozvao dole i zamolio portira da mi nabavi voznu kartu za Filadelfiju. Potom sam pozvao hotel *DELMONIKO* i pitao da li je moja žena u međuvremenu uzela foto-aparat; nažalost nije, rekli su. Rekao sam da ću za sat vremena lično doći. Sačekao sam nekoliko minuta, okrenuo nulu i zatražio prekookeanski

razgovor sa nekim u Evropi. Hotelski operater me je povezo sa prekookeanskim operaterom, ovome sam dao telefonski broj suseda moje majke u Austriji. Da li želim ličan razgovor sa nekim, ili nije važno ko traži? – bio sam upitan. To drugo košta manje. „Nije važno ko traži“, rekao sam. Bilo je jednostavnije da budem u ulozi nepoznatog sagovornika: mogao sam tako da svu pažnju usredsredim na to o čemu se razgovara. Onda sam bio upitan za svoj broj, i pošto sam ga pročitao sa telefona, bih zamoljen da spustim slušalicu.

Mirno sam sedeo i posmatrao prazne vešalice u ormanu koji sam odmah bio otvorio. Iz kuhinje sam sada čuo bučne glasove, mora da je već bilo rano popodne. Iz drugih soba se s vremena na vreme čula zvonjava telefona. Onda je glasno zazvonilo kod mene; prekookeanski operater je rekao da ostanem na vezi. U telefonu je krčalo; oglasio sam se, odgovor, međutim, nisam dobio. Dugo sam čuo samo brujanje i tiho zujanje. A onda, opet posle puckanja, začuh iste šumove još jedanput, ali ipak drugačije nego ranije. Odmah je zazvonilo i negde drugde, uz duži signal koji se ponovio nekoliko puta. Ostao sam na liniji! Javila se telefonska centrala u Beču, čuo sam kako je prekomorski operater devojci u Beču dao moj broj. Čuo sam kako je u Beču biran taj broj; opet je zazvonilo, čuo sam sa druge strane linije ženu kako se smeje, pa na austrijskom dijalektu: „Znam!“, pa drugu ženu: „Ne znaš ti ništa!“ Zvonjenje se prekinulo, i kao kamufliranim glasom zaurialo je susedovo dete u telefon svoje ime. Pokušao sam da mu kažem ko sam i gde sam, ali ono je govorilo zbrkano, kao probuđeno iz sna, te je uvek samo ponavljalo: „Ona stiže poslednjim autobusom! Ona stiže poslednjim

autobusom!“ , sve dok nisam brzo, ali nehotice tiho, spustio slušalicu. Sada mi se opet ukazala slika: lovačka čeka uz ivicu puta, a pored lovačke čeke krajputno raspeće, a ispred raspeća upravo se uspravljao jedan struk šaše.

„Nikad se neću navići na telefoniranje“, rekao sam. „Na univerzitetu sam prvi put pozvao iz neke telefonske govornice. Sa mnogim stvarima sam počeo tek u dobi kada nije više sve tako po sebi razumljivo. Zato mogu na malo toga da se naviknem. Ako bi se i dogodilo da se bez razmišljanja približim nekome, morao sam već sledećeg dana da sa njim počnem ponovo. Da budem zajedno sa nekom ženom, ponekad mi još i sad dođe kao veštačko stanje, smešno kao neki ekranizovani roman. Deluje mi preterano kad treba da u restoranu za nju naručim nešto za jelo. Kada tako *idem* pored nje, kad pored nje *sedim*, često se osećam kao da izvodim pantomimu, kao da se samo hvališem.“

Telefon je opet zazvonio; slušalica je još bila mokra jer prethodno sam je, čekajući, držao tako dugo. Telefonistkinja dole saopštila mi je cenu razgovora i pitala me da li da tih sedam dolara upiše na račun za sobu. Bio sam srećan: sedam dolara manje. Upitao sam gde u blizini mogu da se kupe sve američke novine. Pritom mi je tek tada palo na pamet da je u Evropi već več. Telefonistkinja mi je navela jednu adresu na Tajms skveru, tamo sam onda i otišao.

Išao sam niz Četrdeset četvrtu ulicu nadole. „Nagore!“ Okrenuo sam se i pošao u drugom smeru. Trebalo je da stignem do Brodveja, ali tek pošto sam prešao Aveniju Amerikas i Petu aveniju, primetio sam da sam se stvarno bio okrenuo. Mora da sam samo bio zamislio da sam se

okrenuo i išao u suprotnom smeru. Pošto mi se, međutim, učinilo da sam se ipak bio okrenuo, stajao sam i razmišljao „kuda“. Zamutilo mi se u glavi. Onda sam išao Avenijom Medison sve dok ne stigoh do Četrdeset druge ulice. Tu sam opet skrenuo, išao sam polako dalje i uistinu stigao do Brodveja koji se nalazio na Tajms skveru.

Kupio sam filadelfijski *Satrdelj ivning post*, i pročitao sam ga već u novinarnici. Nije bilo ni reči o nekoj Juditi. Pošto i nisam očekivao da ću tu nešto naći, odmah sam ostavio te novine, kupih još nekoliko nemačkih novina, čitao samo ih u baru jednog dragstora, pijuci neko američko pivo. Pritom sam primetio da sam ih sve već čitao u avionu za Boston. Doduše, bio sam ih samo preleteo pogledom, ali mora da sam pritom, ipak, sve u njima pročitao jer sećao sam se opet svake pojedinosti.

Vraćajući se avenijama, skrenuh u Park aveniju. Osećao sam se kao nekada, kada neko vreme, ako bih opisivao šta sam upravo radio, nisam mogao nikako da izostavim nijedan detalj. Ako bih ušao u kuću, rekao bih, umesto: „Ušao sam u kuću“: „Obrisao sam cipele, pritisnuo sam kvaku, gurnuo sam vrata, da bih opet za sobom zatvorio vrata“; a ako bih poslao nekome pismo, rekao bih (umesto: „Poslao sam pismo“): „Čist list hartije položio sam na podmetač, odvio sam poklopac nalivpera, ispisao sam list hartije, presavio ga, stavio ga u koverat, adresirao koverat, zalepio marku na njega i bacio pismo u poštansko sanduče“. I ovde, u okruženju koje jedva da sam poznavao, manjak znanja i doživljaja gonio me je da to prikrijem tako što bih te malobrojne moguće postupke opisivao kao govoreći iz velikog iskustva. Tako sam i sada prešao Aveniju Amerikas, Petu aveniju i Aveniju Medison, i išao

duž Park avenije, sve do Pedeset devete ulice, stupio pod jedan baldahin, zakoračio u okretna vrata, gurnuo vrata i ušao u hotel *Delmoniko*.

Portir je već bio pripremio foto-aparat. Pružio mi ga je i ne pogledavši moj pasoš. Bila je to velika polaroidna kamera koju sam jedanput kupio na nekom aerodromu, znatno skuplja nego inače. Po broju na beloju pruži duž hartije zaključio sam da je Judita već načinila nekoliko fotografija. Ona je, dakle, nešto videla i htela je da joj od toga ostanu i slike! To mi se najedanput učinilo kao dobar znak, te sam se već pri izlasku osećao bezbrižno.

Dan je bio svetao, na vetru mi je izgledao još svetliji; oblaci su se vukli preko neba. Neko vreme sam stajao na ulici i gledao oko sebe. U telefonskoj govornici na ulazu u podzemnu železnicu bile su naslonjene dve devojke, jedna je govorila u telefon, druga se naginjala samo s vremena na vreme i pritom sklanjala kosu iza uva. Najpre sam, ugledavši njih dve, samo zastao, onda me je njihov izgled oživeo i naglo pokrenuo, te sam ih na kraju uistinu radosno posmatrao kako su se u toj tesnoj govornici smejele, pritom je jedna ili druga uvek ponovo nogom otvarala vrata, posmatrao sam ih kako su šakom zaklanjale slušalicu, šaptale jedna drugoj, kako su povremeno ubacivale novčić i opet se naginjale nad telefon, dok je pored njih iz šahta nadirala para iz podzemne železnice i nisko se vukla preko asfalta na sporednoj ulici. Bio je to rasterećujući i oslobađajući prizor. Gledao sam osećajući olakšanje, kao u nekom rajskom stanju u kome sam hteo samo da gledam i u kome je već gledanje bilo spoznaja. Tako sam se vratio u Park aveniju, išao njome

sve dok nije prešla u Četvrtu aveniju, pa sve dalje tako do Osamnaeste ulice.

U bioskopu *Elgin* gledao sam onda film o Tarzanu, sa Džonijem Vajsmilerom. Odmah na početku filma sam imao osećanje da gledam nešto već unapred zabranjeno; slike su evocirale neki zaboravljeni san. Mali putnički avion leteo je nisko iznad džungle. Onda se video avion iznutra; muškarac i žena sa bebom sedeli su unutra. Avion je brundao i neobično se tresao, kako se avion nikad uistinu ne trese, i pri tom drmanju pade mi na pamet klupa sa koje sam kao dete već gledao taj film. „Bili su na putu za Najrobi“, rekao sam glasno. Ali grad nije bio pomenut. „A sada će se srušiti!“ Roditelji su se u čvrstom zagrljaju držali jedno za drugo; onda se avion video spolja, sunovraćajući se padao je u prašumu. Udario je uz tresak i ne, nije bilo dima, nego su se iz sumračnog predela podizali mehurići, a tek kasnije, kad se u filmu pojavilo to mesto, prepoznao sam ga kao jezero, i ispod površine: Tarzan, sa nožem u zubima, i nahoče, u međuvremenu odrastao mladić, obojica su, ispuštajući mehurove vazduha u dugim razmacima, plivali u laganim zamasima, zanosno kao u snu, dok je proces sećanja kod gledaoca bivao sve konkretniji, prelazeći u čvrstu sliku sećanja, i odvijao se u tajanstvenom nagoveštaju, odmah već posle pada aviona, u istom ritmu u kojem su se kasnije iz vodene dubine podizala obojica plivača.

Premda mi je film bio dosadan, nisam izašao iz bioskopa. Nije mi više zabavno ni gledanje stripova, mislio sam: i to ne tek otkako sam ovde. Neko vreme sam mnogo čitao stripove, ali nije trebalo da ih čitam kao almanah u kojima su bili sabrani. Čim bi počela neka pustolovina,